

μένου να αποδώσει με ακρίβεια αλλά και με φαντασία κάθε πλευρά που θίγει. Το χιούμορ του άλλοτε είναι δηκτικό και ειρωνικό και άλλοτε αποκαλυπτικό της μελαγχολίας και της πικρίας που προκαλεί η απανθρωποποίηση του σύγχρονου κόσμου. Τα κείμενα του Γκαλεάνο δεν έχουν καμιά σχέση με τον διδακτισμό και το πομπώδες λεξιλάγγο ύφος αυτού που έχουμε συνηθίσει, ιδιαίτερα στον τόπο μας, να συνδέουμε με το δοκίμιο. Είναι αποκαλυπτικό μιας ιδιαίτερης και πολύμορφης καλλιέργειας που έχει ασκηθεί με το παρατηρητικό βλέμμα στον κόσμο, την κοινωνική ευαισθησία ενός διανοούμενου που συμμετέχει καθημερινά στη μάχη για τη διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μια μάχη που δεν δίνεται με τους όρους οπισθοφυλακής, αλλά με όρους πρωτοποριακούς και καινοτόμους.

Τα μεθοδολογικά εργαλεία του Γκαλεάνο δεν περιορίζονται στη διερεύνηση του κό-

σμου μόνο στην οικονομική του διάσταση. Επεκτείνονται και στο πώς διαμορφώνονται οι κοινωνικοί όροι επικοινωνίας των ανθρώπων, ο σύγχρονος πολιτισμός της μη-επικοινωνίας. Εντάσσει όμως την μελέτη του και σε μια διαφορετική προοπτική από την κυρίαρχη και αυτή που εμφανίζεται ως μονόδρομος και καταδίκη της συντριπτικής πλειοψηφίας της ανθρωπότητας.

Γι' αυτό οι επισημάνσεις κάθε κεφαλαίου του βιβλίου του συγκλίνουν στην τελική διακήρυξη του δικαιώματος στο όνειρο, το δικαίωμα δηλαδή που δεν διακηρύχτηκε ποτέ από κανένα θεσμικό σώμα γι' αυτό δεν πρόκειται να παραβιαστεί και ποτέ. Για όσους συμφωνούν με τον Γκαλεάνο, αυτό το δικαίωμα είναι εκείνο που τροφοδοτεί την καθημερινή τους πράξη και σκέψη.

Αιμιλία Καραλή

**Γιώργος Νικολαΐδης, *Ιστορία των Επιστημών της Δημόσιας Υγείας*,
Αθήνα, Συνάψεις, 2008, σελ. 185**

Μια από τις πιο γόνιμες κατευθύνσεις στο χώρο των κοινωνικών επιστημών σήμερα είναι η προσπάθεια να αναδειχθούν οι ιστορικοί και κοινωνικοί όροι, μέσα από τους οποίους διαμορφώθηκαν οι σύγχρονοι επιστημονικοί κλάδοι. Σε πείσμα μιας θετικιστικής ανιστορικής προσέγγισης που θέλει την ιστορία των επιστημών να είναι απλώς η προοδευτική άθροιση επιπλέον γνώσεων ή η σταδιακή απαλλαγή μας από το φορτίο της άγνοιας, η ιστορική προσέγγιση αποκαλύ-

πτει τη θεμελιώδη μη ουδετερότητα των θεωρητικών πρακτικών και την αναγκαστική διαπλοκή τους με τις σχέσεις εξουσίας και εκμετάλλευσης, με το συσχετισμό δύναμης μέσα στον κοινωνικό ανταγωνισμό, με την αποτύπωση των ταξικών στρατηγικών στην υλικότητα θεσμών και μηχανισμών.

Σε αυτή ακριβώς την κατεύθυνση κινείται και το ανά χείρας βιβλίο, που αποτελεί μια σημαντική προσπάθεια, τη μόνη που διαθέτουμε στα ελληνικά, για μια ιστο-

ρία των Επιστημών της Δημόσιας Υγείας. Στόχος του βιβλίου είναι να δείξει ότι οι Επιστήμες της Δημόσιας Υγείας αποτελούν ένα σύνθετο πλέγμα θεωρητικών και πρακτικών προτάσεων που προέρχονται από διαφορετικά επιστημονικά πεδία, όπως η επιδημιολογία, η προληπτική ιατρική, η βιοστατιστική, η ιατρική της εργασίας, και οι οποίες αναδύθηκαν όχι σε έναν αφηρημένο και ουδέτερο κλινικό χώρο, αλλά σε στενή συνάρτηση με την ανάδυση, κυριαρχία και εξέλιξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και τις απαιτήσεις που έθετε σε σχέση με τη διαχείριση της υγείας των πληθυσμών.

Ο Νικολαΐδης εντοπίζει την απαρχή των σύγχρονων επιστημών της υγείας στο συνδυασμό ανάμεσα στο νεώτερο επιστημονικό υπόδειγμα, που οδηγεί και στη σύλληψη του ανθρώπινου σώματος ως περίπου μηχανικού συστήματος, αλλά και στην ανάδυση του καπιταλιστικού κράτους και μιας κατασταλτικής, αστυνομικής και αποικιοκρατικής μέριμνας για την υγεία των πληθυσμών έναντι των επιδημιών. Ήδη, όμως, από το 19ο αιώνα αρχίζει και αναδύεται και μια περισσότερο κοινωνικά προσανατολισμένη αντίληψη, που δίνει έμφαση και στους κοινωνικούς όρους της νοσηρότητας. Αποκορύφωμα αυτής της τάσης, τουλάχιστον για τον Ευρωπαϊκό χώρο, και υπό την πίεση του λαϊκού κινήματος θα είναι η διαμόρφωση των κρατικών συστημάτων υγείας και ασφάλισης. Αντίθετα, στις ΗΠΑ θα ακολουθηθεί μια αντίθετη κατεύθυνση που θα οδηγήσει στην απουσία, ακόμη και σήμερα, συστήματος πλήρους κρατικής υγειονομικής κάλυψης του πληθυσμού και την έμφαση στον ιδιωτικό επιχειρηματικό χαρακτήρα του κλάδου υγείας και περίθαλψης.

Κατά τον Νικολαΐδη η ανάπτυξη των διαφορετικών εθνικών συστημάτων περίθαλψης μέσα στον 20ό αιώνα έθεσε και το

πολιτικό και συνάμα θεωρητικό ερώτημα της μελέτης της εμπειρικής μελέτης και αξιολόγησής τους. Παραθέτει αναλυτικά την εξέλιξη των διαφορετικών μοντέλων μέτρησης και αξιολόγησης που προτάθηκαν, την αποτελεσματικότητά της, αλλά και τα όρια ή τα προβλήματά που μπορεί να συνάντησαν. Αυτό στηρίζεται σε μια βασική μεθοδολογική και επιστημολογική παραδοχή, που διαπερνά όλο το βιβλίο, ότι η διαμόρφωση δεικτών μέτρησης ή αξιολόγησης δεν είναι μια ουδέτερη διαδικασία, αλλά αντίθετα αποτυπώνει ρητές ή άρρητες κοινωνικά προσδιορισμένες παραδοχές όχι μόνο περί του ορισμού της «υγείας» αλλά και περί του πεδίου μέσα στο οποίο εμφανίζονται οι μορφές κοινωνικής δράσης. Η εξέλιξη των διαφορετικών προτύπων μέτρησης και αξιολόγησης αναδεικνύεται έτσι ως ένα εν τέλει πολιτικό και κοινωνικό διακύβευμα και όχι ως μια ουδέτερη μεθοδολογική αντιπαράθεση.

Σε αυτό το πλαίσιο, στο 5^ο κεφάλαιο του βιβλίου στρέφεται στις περισσότερο κριτικές προσεγγίσεις οι οποίες αναπτύχθηκαν μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μια περίοδο δηλαδή όπου η εμπέδωση και επέκταση των εθνικών συστημάτων υγείας έθεσε την ανάγκη μελέτης και αποτίμησής, κάτι που θα ενταθεί και στην περίοδο μετά το ξέσπασμα της καπιταλιστικής κρίσης των αρχών της δεκαετίας του 1990 και την εμφάνιση πολιτικών που αμφισβητούσαν πλευρές αυτού που ιστορικά διαμορφώθηκε ως «κοινωνικό κράτος» και έθεταν ως βασικό πρόταγμα τη γενίκευση επιχειρηματικών μορφών οργάνωσης και αποτίμησης. Απέναντι σε αυτές τις τάσεις, ο Νικολαΐδης εντοπίζει ως αντίρροπη δυναμική τη συνάντηση διαφορετικών θεωρητικών τάσεων: τα ιδεολογικά ρεύματα της αμφισβήτησης των κυρίαρχων ιατρικών ρευμάτων, τους Βρετανούς επιδημιολόγους και ταυτόχρονα υπέρμαχους της πρωτοβάθμιας περίθαλψης

και του Εθνικού Συστήματος Υγείας και την αναδυόμενη κοινότητα οικονομολόγων της υγείας.

Ο Νικολαΐδης στέκεται ιδιαίτερα στο συμπέρασμα που βγαίνουν από αυτά τα περισσότερα κριτικά και κοινωνικά προσανατολισμένα ρεύματα, τη διαπίστωση δηλαδή ότι το κοινωνικό περιβάλλον αποτελεί περισσότερο καθοριστικό παράγοντα για την υγεία ή τη νοσηρότητα, σε σχέση με ό,τι είχε υποθεθεί προηγούμενα και ότι παράγοντες όπως η κοινωνική ανισότητα, η έλλειψη κοινωνικής συνοχής, η εργασιακή επισφάλεια μπορεί να είναι περισσότερο νοσηγόνοι σε σχέση με ό,τι συνήθως ορίζουμε ως επιβλαβείς για τη υγεία. Γι' αυτό το λόγο και μπορεί να υποστηρίξει ότι μπορούμε να δούμε την ανάδυση ενός νέου επιστημονικού υποδείγματος, μιας εν δυνάμει Ιατρικής του κοινωνικού περιβάλλοντος. Γι' αυτό και μπορεί να υποστηρίξει ότι είναι

«το όραμα μιας 'αντικειμενοποιημένης' ιατρικής αποστειρωμένης από αντιφάσεις και αδιαπέραστης από κοινωνικές αντιθέσεις ήταν μάλλον χιμαιρικό» (σελ. 168).

Συνολικά, πρόκειται για μια ιδιαίτερα σημαντική μελέτη, που αφορά όχι μόνο τους/τις επαγγελματίες της περίθαλψης αλλά οποιονδήποτε θέλει να προσεγγίσει το βαθιά κοινωνικό χαρακτήρα της νόσου και του θανάτου. Δεν πληροφορεί μόνο για διαφορετικά ρεύματα και προσεγγίσεις, αλλά και διατυπώνει σημαντικές υποθέσεις και για την επιστημονική έρευνα και για την πολιτική δράση. Αναδεικνύοντας ότι η εκμετάλλευση και η κοινωνική ανισότητα βλάπτουν –κυριολεκτικά– την υγεία, προσφέρει σημαντικά επιχειρήματα σε όποιον/α θέλει να αμφισβητήσει την κυρίαρχη κοινωνική πραγματικότητα.

Παναγιώτης Σωτήρης

Chris Harman και Chris Bambery,

Η ζωή και οι ιδέες ενός επαναστάτη, μτφρ.

Λ. Μπόλαρη, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2007, σελ. 98

Το μικρό αυτό βιβλίο αποτελείται από δύο δοκίμια, ένα του Chris Harman και ένα του Chris Bambery. Το βιβλίο είναι επίκαιρο, επειδή στις σημερινές συνθήκες της ήττας, της πολυδιάσπασης και της ήττας, της πολυδιάσπασης και της κρίσης της Αριστεράς, η επιστροφή στις ιδέες και στους προβληματισμούς του Γκράμσι, είναι αναγκαία για όσους δεν δέχονται τις «θεωρίες» για το τέλος της Ιστορίας και την αιωνιότητα του καπιταλισμού. Οι ιδέες του Γκράμσι είναι

γνωστές στη χώρα μας από μεταφράσεις έργων του και από σχετικά άρθρα και μελέτες. Όμως το έργο του δεν έχει μελετηθεί όσο θα άξιζε, επειδή η «ορθόδοξη» Αριστερά το αντιμετώπισε πάντα με καχυποψία και με τη συνακόλουθη άγνοια, ενώ άλλα ρεύματα της ελληνικής Αριστεράς αξιοποίησαν σωστά ή μονόπλευρα ορισμένες μόνο από τις ιδέες του.

Ο Αντόνιο Γκράμσι (1891-1937) γεννήθηκε στη Σαρδηνία και έζησε άμεσα τη φτώχεια του Ιταλικού Νότου. Στη συνέχεια